

OBSAH

PROLOG	5
KAPITOLA PRVNÍ	
ÚVOD	10
Co je život	10
Život	10
Atributy života	11
Příroda živá a neživá	12
Život je vzácný	13
„Živá hmota“	13
Organismy	15
Metabolismus	15
Vývoj organizace	16
Teorie informací	16
Kybernetika	17
Homeostáze	18
Jak můžeme studovat živé bytosti?	18
Co je biochemie?	19
Fyzika a chemie	19
Sféry biologie	21
Rozdílnost živých a neživých objektů	21
Chování je funkcí struktury	21
Co je tedy ta biochemie?	22
Jak biochemici pracují	24
Nejmenší buňky	24
Umělá buňka	25
KAPITOLA DRUHÁ	
PODMÍNKY ŽIVOTA	26
Primární a sekundární podmínky	26

Biosféra	27
Voda	27
Oxid uhličitý	28
Koloběh uhlíku	29
Domněnky o vzniku života	30
Abiogeneze	31
Rudý posuv a vznik Vesmíru	31
Expandující Vesmír	32
Chemický vývoj	34
Biochemický vývoj	36
Jsou planety obydleny?	38
Exobiologie	41
Cizí světy a počátek století	42
Cizí světy a dnešek	43
Dorozumění s cizími civilizacemi	44
Úvaha čistě přízemní	45
Trofika	46
Fotolitotrofy	48
Fotoorganotrofy	48
Chemolitotrofy	48
Aeroby a anaeroby	49
Chemoorganotrofy	49
Výživa organotrofů	50
Trávení	51
Esenciální exogenní faktory výživy	52
Vitamíny	54
Avitaminózy	55
Rozdělení vitamínů	55
Vitamíny rozpustné ve vodě	55
Vitamíny rozpustné v tucích	59

KAPITOLA TŘETÍ

BIOSTRUKTURY	61
Buňka	61
Organely	63
Jádro	63
Chloroplasty	64
Mitochondrie	66
Endoplazmatické retikulum	67
Golgiho komplex	67
Ribosomy	68
Mikrosomy čili peroxysomy	68

Lyzosomy	68
Centrosomy	68
Membrány	69
Makromolekuly	72
Chromosomy	73
Viry	73
Homogenace	76

KAPITOLA ČTVRTÁ

ANORGANICKÉ SUBSTRÁTY	77
Mýtus	77
Starověcí filozofové	78
Živly	78
Alchymie a iatrochemie	79
Entelechie	79
Atomisté	80
„Vis vitalis“	80
Arcana	81
Chemické prvky	82
„Životní“ prvky	82
První syntézy organických látek	83
Rozřešení veliké hádanky	84
Biogenní prvky ještě jednou	86
Minerální „výživa“ rostlin	89
Minerální „výživa“ živočichů	90
Osmolarita	92
pH	92
Pufry	93
Osmotická nezávislost	94
Stěhovavé ryby	95
Ještě o popelu	96
„Panta rhei“	96
Izotopy	97

KAPITOLA PÁTÁ

ORGANICKÉ SUBSTRÁTY	98
Sacharidy	98
Názvy sacharidů	100
Co jsou cukry?	100
Kondenzáty	102
Glykozidy	102
Chuť cukrů	102

Konfigurace	103
Konformace	103
Nejdůležitější sacharidy	103
Lipidy	105
Mastné kyseliny	105
Tuky	106
Vosky	107
Složené lipidy	107
Izoprenoidy	111
Terpeny	111
Steroidy	113
Karotenoidy	114
Dusíkaté látky	115
Polypeptidy a proteiny	115
Porfyriny	116
Pyrimidiny a puriny	119
Nukleozidy	119
Nukleotidy	120
Nukleové kyseliny	120
Koenzymy	121
Koenzymy odvozené od vitamínů	123
Thiaminpyrofosfát	123
Flavinové koenzymy	123
Vitamíny B ₆ a B ₁₂	127
Nikotinamidové koenzymy	127
Foláty	130
Koenzym A	130
Biotin	130
Lipoát	130
Ostatní koenzymy	131
Ještě nukleotidy a nukleotidfosfáty	131
„Aktivní sulfát“	136
„Aktivní methyl“	136
Uridindifosfoglukoza	137
Cytidintrifosfát	137
Porfyrinové koenzymy — cytochromy	137
Chinonové koenzymy — ubiquinony	139

KAPITOLA ŠESTÁ

NUKLEOVÉ KYSELINY	140
Z dějin genetiky	140
Gregor Mendel	142

Mendel zapomenut a „znovuobjeven“	144
Morgan	145
„Dědičná“ látka	146
„Zlé“ a „hodné“ bakterie	146
„Transformační“ látka	147
Z historie objevu nukleových kyselin	147
Chemie nukleových kyselin	149
DNA	149
Watsonův-Crickův model	150
RNA	153
Ribosomy ještě jednou	153
mRNA	155
tRNA	155
Analýza nukleových kyselin	157

KAPITOLA SEDMÁ

PROTEINY	158
Chemický výzkum	159
Analýza	159
Izolace proteinů	160
Ultracentrifugace	160
Vysolování	163
Izoelektrické srážení	164
Organická rozpouštědla	164
Elektroforéza	164
Imunoelektroforéza	168
Afinitní elektroforéza	168
Elektrofokusace	170
Kritéria čistoty proteinu	170
Třídění proteinů	171
Jednoduché proteiny	172
Konjugované proteiny	175
Hydrolýza proteinů	175
Peptidová vazba	176
Chromatografie	178
Adsorpční chromatografie	179
Rozdělovací chromatografie	181
Ionexová chromatografie	182
Plynová chromatografie	182
Gelově permeační chromatografie	184
Afinitní chromatografie	185
Hydrofóbní chromatografie	186

Jiné dělení chromatografických technik	186
Vysoce účinná metoda	187
Použití chromatografie	188
Struktury proteinů	188
Primární struktura	188
Sekundární a terciární struktura	191
Kvartérní struktura	191
Syntéza peptidů	191

KAPITOLA OSMÁ

ENERGETICKÝ METABOLISMUS	195
Energie	195
Práce	195
Termodynamika	196
Jak živý objekt s energií hospodaří?	196
Co je systém?	199
Ještě o energii a entropii	200
Standardní změna volné energie	200
Ještě jednou živiny	201
Význam nukleotidfosfátů	201
Vznik ATP v přírodě	205
Protonová „pumpa“	205
Biochemická „paliva“	209
Rovnovážný a ustálený stav	210
Termodynamika nevratných pochodů	210

KAPITOLA DEVÁTÁ

BIOCHEMICKÉ REAKCE	212
Biochemické děje	212
Typy bioreakcí	213
Katalýza	213
Enzymy	213
Komplex enzym-substrát	214
Michaelisův vztah	215
Aktivní centrum	215
Produkt	216
Složité reakce	217
Optimální pH	218
Optimální teplota	218
Aktivace	219
Specifičnost	220
Ještě jednou o aktivním místě	221

Inhibice	222
Kompetitivní inhibice	223
Chemoterapie	224
Jedy — nekompetitivní inhibice	226
„Zámek a klíč“	226
Indukované přizpůsobení	227
Regulační mechanismy	228
Allosterický efekt	230
Izolace enzymů	231
Aktivita enzymů	232
Rozdělení enzymů	233
Názvosloví enzymů	234
Multienzymové komplexy	235
Izoenzymy	236
Enzymy vázané na nosiče	236
Biosyntéza enzymů	237
Počet enzymů	239

KAPITOLA DESÁTÁ

KATABOLISMUS	240
Látková přeměna	240
Fotoefekt	241
Fototrofy	242
Tři katabolické stupně	242
Hydrolyza	244
Oxidoredukční děje	244
Redoxpotenciál	245
Pasteurův efekt	245
Význam elementárního kyslíku	246
Vývoj aerobiózy	248
Přenos kyslíku	250
Dýchací barviva	250
Oxyformy pigmentů	251
Koncentrace barviv v krvi	251
Hemovanadin	252
Myoglobin	252
Hemoglobiny	252
Struktury hemoglobinů	252
Příjem kyslíku	253
Methemoglobin	253
Patologické hemoglobiny	254
Přenos oxidu uhličitého	254

Dýchání čili respirace	256
Dýchací řetězec	256
Aerobní fosforylace	258
Katabolismus sacharidů	259
Štěpení polysacharidů	259
Monosacharidy v organismu	259
Metabolismus galaktozy	260
Metabolická regulace cukerné přeměny	262
Hormonální regulace	262
Glykolýza	263
Pohled do minula	263
Alkoholové kvašení	265
Celkový průběh glykolýzy	267
„Mléčné“ kvašení	268
Energetika glykolýzy	269
Různá kvašení	270
Pentozový cyklus	271
Cyklus Entnerův-Doudoroffův	274
Aerobní dekarboxylace pyruvátu	274
Odbourání lipidů	276
β -Oxidace	278
ω -Oxidace	279
Odbourání proteinů	280
Metabolismus aminokyselin	280
Konečné produkty metabolismu aminokyselin	284
Ornithinový cyklus	285
Amfibolický čili „třetí“ stupeň katabolismu	287
Citrátový cyklus	287

KAPITOLA JEDENÁCTÁ

ANABOLISMUS	291
Fotosyntéza	291
Historie	291
Dnešní stav problému fotosyntézy	296
Fotochemický proces	297
Fotofosforylace	299
Calvinův cyklus	300
Hatchova-Slackova cesta	302
Fotopreparace elementárního vodíku	303
Význam fotosyntézy	303
Biosyntéza oligosacharidů a polysacharidů	304
Biosyntéza jiných cukrů	304

Glukoneogeneze	306
Biosyntéza mastných kyselin	306
Nenasycené kyseliny	309
Biosyntéza izoprenoidů	310
Izopentenylpyrofosfát	310
Terpeny	312
Biosyntéza aromátů	313
Acetogeninová cesta	313
Cesta šikimátová	316
Flavonoidy	316
Fixace elementárního dusíku	318
Vazači „dusíku“	319
Biosyntéza aminokyselin	320
Transaminace	321
Vznik porfyrinů	322
Biosyntéza DNA	325
Biosyntéza RNA	326
Biosyntéza proteinů	326
Aktivace aminokyselin	327
Iniciace	328
Elongace	328
Terminace	328
Genetický kód	328
Regulace metabolismu	331
Induktivní enzymy	332
Konstituční enzymy	332
Mutace	333
Opravné mechanismy	333
Genové inženýrství	334
Co je to ten gen?	335
„Kouzelný trojúhelník“	335
Biosyntéza purinových a pyrimidinových bází	337

KAPITOLA DVANÁCTÁ

ŘÍZENÍ BIOCHEMICKÉHO DĚNÍ	338
Úvod	338
Obecný princip	338
Kauzální kruh	339
Složitost dění v živých bytostech	340
Regulační etáže	340
Řídící faktory	341
Hormony	342

Špetka historie	342
Chemie hormonů	345
Aminokyselinové hormony	346
Proteohormony	346
Steroidní hormony	347
Prostaglandiny, prostacykliny a thromboxany	350
Tepernové hormony	351
Způsob účinu hormonů	352
Odolnost čili imunita	354
Antigeny	355
Látky krevních skupin	356
Imunochemie	356
Protilátky	356
Imunoglobuliny	357
Protein A	360
EPILOG	361
LITERATURA	365
OBSAH	369
REJSTŘÍK	379